

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Борисюк Світлана, Парасюк Іван (стаття...79)

ВИХОВАННЯ ЛЮБОВІ ДО ДІТЕЙ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ У ПЕДУЧИЛИЩІ

Одним із важливих завдань нашого дослідження є розкриття суті та змістової структури поняття «любов до дітей» як загальної норми педагогічної моралі.

Нагальна потреба вирішення цього завдання продиктована необхідністю, по-перше, обґрунтувати позитивну відповідь на проблему можливості виховання в учителя вміння любити дітей в умовах його професійної підготовки у педучилищі, по-друге, звести до спільних ознак різне трактування «любові до дітей»: як почуття, як якості, як уміння.

Як показали наші дослідження, в історії розвитку педагогічної думки поодинокі зустрічається поняття «любов до дітей». Це, зокрема, в Януша Корчака, Росса Кемпбеллі, Василя Сухомлинського, Раїси Охрімчук. Проблема «любові до дітей» аналізує Л.Шевченко, розробляючи питання практичної педагогічної етики.

На основі вивчених джерел ми зробили висновок, що любов до дітей — це прояв на рівні міжособистісних стосунків морально-емоційних почуттів, які вказують на ступінь розвитку моральної свідомості вихователя. Любов до дітей трактується нами як уміння співпереживати дитячому світу, бачити перспективи вільного розвитку дитини.

Щоб уникнути неоднозначності ми застосували процесуальний підхід, який дозволив нам розглянути суть досліджуваного поняття на різних етапах становлення особистості вчителя. Так, в стадії зародження або переживання в контексті педагогічної етики «любов до дітей» — це морально-етичне почуття; в стадії сформованості — це якість, носієм якої є вчитель, в стадії розвитку — це уміння будувати свою роботу з учнями на основі взаємної поваги, підтримки, співчуття, турботи. Чимало дослідників педагогіки і психології вивчають умови формування готовності до педагогічної професії в цілому або до окремих її аспектів, компонентів.

Традиційно основними компонентами будь-якої «готовності» є:

- пізнавальний досвід (уявлення і судження щодо ситуації, особистості чи події);
- почуття (які проявляються в позитивній чи негативній оцінці об'єкту сприйняття);
- дії.

Тому і ми розглядаємо поняття «готовність любити дітей» як систему пізнавально-орієнтаційного, дієво-операційного та ціннісно-мотиваційного компонентів.

Названі компоненти існують в єдності, вони взаємно обумовлюють один одного. Тому сам процес формування готовності любові до дітей є цілісний.

Відомо, що компонентний та структурний аналізи системи пов'язані з її функціональним аналізом, який має два аспекти розкриття механізмів внутрішнього та зовнішнього функціонування. Тому на модельній схемі «Готовність любити дітей» розглядається на двох рівнях: зовнішньому (предметному) і внутрішньому (ідеальному) (див. схему моделі 1).

Формування пізнавально-орієнтаційного компонента забезпечується на зовнішньому рівні системою загальнопедагогічних знань як єдності 4 підсистем: знання методології педагогіки, знання основ дидактики, знання основ теорії виховання, знання основ школознавства.

Особливого значення при формуванні у майбутнього вчителя готовності любити дитину набуває знання студентами дитячого світу: характерних рис раннього дитинства, наступного дитинства, підліткового періоду, глибоке засвоєння інформації про моральний світ дитини, її почуттів, думок, вчинків, мрій, планів, ідеалів.

На внутрішньому рівні важливим є розвиток якостей практично-педагогічного розуму (мислення), який забезпечує орієнтаційну основу професійних дій вчителя.

Дієво-операційний компонент об'єднує навички емпатійного спілкування на зовнішньому рівні та навички педагогічної рефлексії на внутрішньому.

Зміст ціннісно-мотиваційного компонента готовності любити дітей включає опис процесів самовдосконалення та духовного саморозвитку. Вчитель повинен знати і бути переконаним в тому, що проявлення дієвої любові до своїх вихованців задовольняє разом з тим і його власні потреби, чим забезпечується подвійна результативність такої педагогічної взаємодії. Модель поняття «готовність любити дитину»

Модель поняття "готовність любити дитину"

Схема 1

КОМПОНЕНТИ		
<p>I рівень (зовнішній)</p> <p>Загальнопедагогічні знання. Знання дитячого світу.</p>	<p>Пізнавально-орієнтаційний</p>	<p>II рівень (внутрішній)</p> <p>Образ орієнтовних результатів прояву любові до дитини, знання свого внутрішнього світу, потреб, запитів та способів їх вдоволення.</p> <p>Якості педагогічного практичного розуму (мислення).</p>
<p>Навички емпатійної взаємодії</p>	<p>Дієво-операційний</p>	<p>Навички педагогічної рефлексії</p>
<p>Спрямованість на результативність прояву любові до дитини як мотивація педагогічної взаємодії.</p> <p>Цілі професійного та духовного самовдосконалення.</p>	<p>Ціннісно-мотиваційний</p>	<p>Критерії етики педагогічного професіоналізму установки на здобуття власних результатів прояву любові до дитини як особистісні цінності вчителя.</p>
ГОТОВНІСТЬ ЛЮБИТИ ДИТИНУ		

Результатами прояву любові до дітей є поява в учня та вчителя новоутворень: наприклад, в учня — «уміння вчитися», «пізнавальна активність», «пізнавальна самостійність», «розумова самостійність»; у вчителя — сформований професійний обов'язок, педагогічне покликання, усвідомлення професійної місії, альтруїзм, справедливість, честь і т.д.

Вважаємо, що побудувати нам завершену модель професійного уміння любити дітей стало можливим внаслідок спрямованості процесу формування на кінцевий результат.

Безперечно, що кінцевим результатом нашого дослідження є формування вчителя з новим типом моральної свідомості, що конкретизується у стійкій установці студента проявляти діяльну любов при роботі з дітьми, та має такі ознаки:

- високий рівень розвитку морально-емоційної культури;
- пріоритет виховних завдань над освітніми;
- гармонія стосунків з дітьми.

Повноцінне виховання такої особистості вчителя в умовах його професійної підготовки стає можливим, якщо мотиви і потреби з'являються не в процесі засвоєння дій, а в процесі проживання чи переживання цих дій. До важливих механізмів формування такої особистості належать стихійний механізм (зсунення мотиву на ціль, тобто, коли ціль набуває статусу мотиву дії), механізм ідентифікації (уподібнення себе комусь), механізм опанування соціальними ролями (входження в роль).

Технологічна сторона нашого формуючого експерименту забезпечувалась такими аспектами:

- читанням спецкурсу «Готовність любити дітей як професійно-значуща якість особистості вчителя»;
- надзавданнями до спеціальних дисциплін;
- педагогічними вправами, задачами, тренінгами, рольовими іграми, педагогічними спостереженнями.

Програма спецкурсу розрахована на 20 год. Мета вивчення — не стільки інформативно-дедуктивна, як переконати студента у важливості формування установки любити дітей.

До програми з психології додатково вводилися в експериментальних групах такі теми: «Самопізнання», «Самовдосконалення», «Емпатія та рефлексія».

В курсі педагогіки широко вивчається тема «Педагогіка співробітництва» під кутом історико-педагогічних проблем. В кінці вивчення студенти виконують роботу «Методика співробітництва в процесі викладання».

Особлива роль розвитку емоційно-експресивних компонентів поведінки вчителя, його педагогічної техніки відводиться предмету «Основи педагогічної майстерності». «Методика виховної роботи» дає базовий рівень теоретико-методичних знань для виховної роботи з дітьми. На заняттях студенти проводили пошук власних форм та прийомів співробітництва з паралельною апробацією в практичній роботі зі школярами.

Навчання студентів умінь педагогічної техніки передбачає проходження декількох етапів, а саме:

- оволодіння простою фізичною дією, відтворення уявних обставин. Передати стан людини за допомогою міміки і пантоміміки, з добрим, сумним, веселим настроєм: людини під дощем, під сонцем; як ходить кіт, качка, поросятко і т.п.;

- перехід від мимовільно створених етюдів до конкретних шкільних ситуацій на основі цілеспрямованої трансформації образів емоційної пам'яті (наприклад, показати, як входить вчитель в клас з різним стилем поведінки і характером, продемонструвати відповідь на запитання «Які завдання вирішує вчитель в перші 10 секунд уроку»);

- дії в ситуаціях, створених на основі логіки особистостей певного характеру. З цією метою утворюються навчальні пари студентів з ролями «вчитель-учень», які розігрують сценки поведінки учня в класі, вдома, з приятелями, з вчителями в школі;

- підготовка до реальної взаємодії з учнем. Тренування умінь викликати певні емоції, контролювати свою поведінку, її варіантність в різних ситуаціях. Особливу увагу було звернуто на формування дієво-операційного компонента, навикам емпатійної взаємодії та педагогічної рефлексії. З цією метою на першому курсі спочатку давалися опосередковані завдання емпатійної взаємодії як, наприклад:

- *який характер Вашої сумісної діяльності?*
- *чи спостерігається у Вас подібність поглядів на навколишній світ?*
- *чи відчуваєте Ви в процесі спілкування потребу щось змінити в собі, знайти більш досконалі форми поведінки?*

- *чи бачите Ви таку потребу в інших? і т.п.),*

пізніше — вправи на вправління самим собою, наприклад:

- *намагайтесь зрозуміти свої переживання і почуття при спілкуванні з довозлишим світом;*

- *навчіться експериментувати самого себе;*

- *вчіться свідомо робити вибір і приймати рішення про образ своєї поведінки і думок;*

- *аналізуйте свої досягнення та невдачі і т.п.).*

До стану тренінгу емпатійної взаємодії ставилися завдання:

- розвинути здатність аналізувати психологічні особливості і стани іншої людини; • розвинути здатність аналізувати поведінку і настрої іншої людини;

- розвинути здатність аналізувати характер взаємин у різних ситуаціях (симпатія, антипатія);

- розвинути вміння знайти спільну мову з людьми в різних обставинах;

- розвинути вміння мовного, емоційного, вольового впливу на інших. Протягом

формуючого експерименту зверталася достатня увага на вироблення навиків рефлексії, формування з цією метою вмінь:

- бачити себе в кожній конкретній ситуації педагогічної взаємодії;
- діагностувати власний рівень професійної готовності до такої взаємодії;
- бачити прояв своїх можливостей та задатків у такій взаємодії;
- аналізувати свої дії та вчинки в процесі такої взаємодії.

Особлива увага була звернута на засвоєння комплексу таких емпатійних умінь:

- уміння бачити дитину;
- уміння чути дитину;
- уміння удосконалювати довіру до дітей;
- уміння допомагати дітям;
- уміння бути джерелом досвіду для дитини;
- уміння відчувати емоційний фон групи, приймати його;
- уміння відкрито демонструвати дітям свої почуття;
- уміння приймати і розуміти почуття дітей;
- уміння пізнавати себе, керувати собою;
- уміння взаємодіяти з дітьми різних характерів, світоглядних позицій, рівня вихованості.

Протягом нашого дослідження були використані методи педагогічного спостереження, анкетування, опитування, визначення продукту пізнавальної діяльності майбутніх вчителів, аналіз та узагальнення емпіричного матеріалу. Вивченню піддавались учні початкових і старших класів, вчителі шкіл, абітурієнти та випускники вузів різного рівня акредитації, студенти першого, другого, третього, четвертого курсів педучилища. Географія вибраних різна: Чернігівська, Херсонська та Львівська області.

На заключному етапі дослідження порівнянню піддавались результати експериментальних та контрольних груп. Порівняльний аналіз досліджуваного феномена засвідчив значні переваги на користь студентів експериментальних груп. Зокрема,

1) повнота уявлень про готовність любити дитину

	До експерименту	Після експерименту
Контрольні групи	14%	18%
Експериментальні групи	6%	38%

2) рівень сформованості професійної емпатії

	До експерименту	Після експерименту
Контрольні групи	20%	24%
Експериментальні групи	18%	36%

3) результати професійної спрямованості особистих орієнтацій

	До експерименту	Після експерименту
Контрольні групи	15%	23%
Експериментальні групи	13%	56%

4) рівень готовності любити дітей

	До експерименту	Після експерименту
Контрольні групи	7,4%	13,6%
Експериментальні групи	6,9%	41,0%

Проведена робота дала нам можливість переконати майбутніх вчителів, що професійна вимога любити дітей — не з зовні задана, а умова, що впливає з власних потреб саморосту, духовного самоудосконалення вчителя, а нами описані компоненти можуть виступати чинниками, якісна зміна яких сприятиме підвищенню ефективності формування у студентів професійної готовності любити дітей в умовах підготовки в педучилищі. Включення студента у цільовідповідну активну діяльність — основна умова формуючих компонентів готовності любити дитину.

Така якість, як «любов до дітей», виділяється у професіограмах підготовки вчителя і повинна бути розвинута поряд з іншими базовими професійними якостями. Відсутність такої якості варто сприймати як важливий недолік у професійній підготовці педагога.

Література.

1. Шевченко Л.Л. Практична педагогічна етика. — М. — 1997р. — С.122.
2. Корчак Я. Избранное. — К.: Радянська школа, 1988р. — С.36.
3. Охрімчук Р. Як любити учнів. — К.: Початкова школа, 1997р. — С.78.
4. Амонашвили Ш.Л. Психологические основы педагогики сотрудничества. — К.: 1991г. — С.12-104.

Надія Солоненко (стаття...79)**ПЕДАГОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ І МЕТОД МАМОКОНТРОЛЮ**

Одна з головних причин економічної кризи в Україні - нерозуміння суті ринкової економіки. Перехід до ринкових відносин об'єктивно породжує гостру потребу в загальній економічній освіті, яка повинна формувати у підростаючого покоління нове мислення. На сьогоднішній день основна проблема шкільної економічної освіти в країні полягає в тому, що вивчення основ менеджменту як складової економічних знань не введено до базового навчального плану в якості обов'язкової дисципліни. На державному рівні цей предмет розглядається тільки як факультатив (для порівняння: в більшості цивілізованих країн економічна освіта в школах обов'язкова). В Україні введення у навчальні плани основ менеджменту як шкільного предмету здійснюється не по «вертикалі», а по «горизонталі». Адміністрації все більшого числа областей, міст, розуміючи виняткову важливість отримання учнями економічних знань, вводять відповідні курси в школах за рахунок годин регіонального і шкільного компонентів навчального плану. Крім того, вивчення основ економіки в школах країни, як і раніше стикається з такими труднощами, як відсутність єдиної концепції, типових програм і підручників, інших нормативних документів.

Запровадження економічної освіти в школах стримується і через нестачу вчителів з даного фаху. Економічні дисципліни викладають, як правило, вчителі географії, історії, математики. У зв'язку з цим особливого значення набуває підготовка кадрів і методичне забезпечення вчителів економічних дисциплін, в тому числі з основ менеджменту.

Більшість проблем, які постають перед шкільною економічною освітою, вимагають сьогодні осмислення і визначення напрямків подальшої роботи. При цьому особливо важливо враховувати міжнародний досвід і практику тих навчальних закладів в Україні, які вже досягли певних результатів в цій роботі.

Суспільству потрібні люди, здатні до саморозвитку і самовдосконалення, які можуть пристосуватися до нових жорстких соціально-економічних умов. Це стосується і керівників шкіл, яким належить провідна роль у перебудові закладів освіти.

В США менеджер одержує спеціальну підготовку і лише після конкурсного відбору займає пост управляючого. В Японії менеджер послідовно засвоює всі ступені управлінської діяльності. В нашій практиці учитель, який себе добре зарекомендував, нерідко може відразу стати директором школи без будь-якої управлінської підготовки, тобто підготовки його як педагогічного менеджера.

Менеджмент - (в перекладі з англійської - управління) означає сукупність принципів, методів, засобів і форм управління виробництвом, які застосовуються з метою підвищення ефективності управління для одержання кінцевого результату [1, 15].

Під педагогічним менеджментом розуміють цілеспрямовану педагогічну діяльність керівників по організації і створенню ефективної системи управління процесом навчання. За оцінками соціологів учитель виконує від 30 до 50 функціональних обов'язків, керівник школи, в залежності від статусу, — від 100 до 130 функцій. І той і інший - управлінець, але перший здійснює педагогічне управління на науково-методичному рівні, а другий, на жаль, - це робить тільки на адміністративній основі. Учителя готують до професійної діяльності на протязі 4-х - 5-ти років. Підготовка ж директора до більш складної і відповідальної професійної діяльності, як педагогічного менеджера обмежується в основному 4-х тижневими курсами підвищення кваліфікації. Цей тимчасовий фактор підготовки директора встановлений довільно, без наукового обґрунтування.

Педагогічний менеджер - керівник, який володіє професійними особистісними якостями,